

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 14 juli 2021

Mål nr

B 6852-20

PARTER

Klagande

MA

Ombud och offentlig försvarare: Advokat JL

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Mord

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2020-12-18 i mål B 3441-20

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

Högsta domstolen förordnar att sekretessbestämmelserna i 21 kap. 1 § och 35 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska fortsätta att vara tillämpliga på fotografierna från den rättsmedicinska obduktionen samt på fotografierna av den avlidna målsäganden i protokollet från brottsplatsundersökningen (tingsrättens aktbilaga 61 s. 70–83 och 102–110), som har lagts fram inom stängda dörrar vid Högsta domstolens huvudförhandling.

Högsta domstolen förordnar även att sekretessbestämmelsen i 35 kap. 13 § offentlighets- och sekretesslagen ska fortsätta att vara tillämplig på uppgifterna i det rättspsykiatriska utlåtandet (tingsrättens aktbilaga 118 s. 2–6), som har lagts fram inom stängda dörrar vid Högsta domstolens huvudförhandling. Förordnandet gäller i den mån uppgifterna inte förekommer i Högsta domstolens eller underrätternas domar.

JL ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MA i Högsta domstolen med 98 000 kr. Av beloppet avser 46 941 kr arbete, 11 745 kr tidspillan, 19 714 kr utlägg och 19 600 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MA har yrkat att Högsta domstolen sätter ned fängelsestraffets längd.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

Inledning

1. MA åtalades för att den 20 mars 2020 ha dödat sin hustru RH. Mordet hade, enligt åtalet, begåtts genom att han tilldelat henne ett kraftigt slag i huvudet med handen och en hantel samt strypt henne.
2. Tingsrätten dömde MA för mord till fängelse i 18 år och beslutade att utvisa honom ur riket med förbud att återvända hit. Hovrätten har ändrat tingsrättens domslut enbart på så sätt att påföljden har bestämts till fängelse på livstid.

Frågan i Högsta domstolen

3. Prejudikatfrågan i målet är under vilka förutsättningar som mord – och i synnerhet mord på närstående – ska föranleda livstids fängelse.

Rättsliga utgångspunkter

Straffskalan vid uppsåtligt dödande

4. Den som uppsåtligen berövar annan livet ska dömas för mord eller, om brottet med hänsyn till omständigheterna är mindre grovt, dråp. Straffet för mord är fängelse på viss tid, lägst tio och högst arton år, eller på livstid, medan straffet för dråp är fängelse i lägst sex och högst tio år. (Se 3 kap. 1 och 2 §§ brottsbalken.)
5. Placeringen av det enskilda brottet på respektive straffskala ska ske med tillämpning av de principer som anges i 29 kap. brottsbalken.

6. Det innebär bland annat att utgångspunkten för straffet för mord är brottets straffvärde. Vid bedömningen av straffvärdet ska beaktas den skada, kränkning eller fara som gärningen har inneburit, vad den tilltalade har insett eller borde ha insett samt de avsikter och motiv som han eller hon har haft. (Se 29 kap. 1 §.) Vilken form av uppsåt som har förelegat får därför stor betydelse. Ett brott som begås med avsiktssuppsåt har normalt ett högre straffvärde än ett brott som begås med likgiltighetsuppsåt. På liknande sätt har ett instrumentellt brott – när den brottsliga handlingen begås i syfte att uppnå ett längre bort liggande mål – ett högre straffvärde än en impulshandling. (Se ”Mordet med kökskniven” Högsta domstolens dom den 26 februari 2021 i mål B 4914-20 p. 31.)
7. Vid bedömningen ska domstolen vidare beakta såväl försvårande som förmildrande omständigheter (se 2 och 3 §§).
8. I rättspraxis har utvecklats vissa hållpunkter för var en gärning som innefattar uppsåtligt dödande ska placeras på straffskalan för mord.
9. Efter den ändring i 3 kap. 1 § brottsbalken som trädde i kraft den 1 januari 2020 (och som behandlas närmare i p. 13 ff.) är utgångspunkten att mord ska anses ha ett straffvärde som motsvarar fängelse i sexton år. Denna utgångspunkt gäller om det inte finns vare sig några försvårande eller några förmildrande omständigheter (se ”Mordet med kökskniven” p. 36 och ”Mordet med brödkniven” Högsta domstolens dom den 1 juni 2021 i mål B 6041-21 p. 8).
10. I tidigare rättspraxis – främst ”Bajonettmordet” NJA 2013 s. 376 p. 28 – har slagits fast att minimistraffet för mord, fängelse i tio år, bör reserveras för fall där omständigheterna är förmildrande, utan att gärningen ska bedömas som dråp. Detta uttalande har bäring även efter 2020 års lagändring; i förarbetena konstaterades att avsikten inte var att förändra gränsdragningen mellan mord och dråp (se prop. 2018/19:138 s. 29 f.).

11. Av rättspraxis följer också att straffet för uppsåtligt dödande normalt ska bestämmas till fängelse i tolv år då omständigheterna – utan att vara så förmildrande att straffet ska sättas till tio års fängelse – sammantagna i någon mån talar för ett lägre straff (se ”Bajonettmordet”, ”Mordet i Solursparken” NJA 2016 s. 809 och ”Mordet med brödkniven”). Genom ”Mordet med brödkniven” har dock klarlagts att det i en del av de fall som tidigare har ansetts ha ett straffvärde om tolv års fängelse numera finns anledning att sätta straffvärdet högre (i det fall som den domen gällde bedömdes straffvärdet motsvara fjorton års fängelse).

12. Såsom framgår av ”Mordet med kökskniven” kan förekomsten av försvårande omständigheter motivera ett längre tidsbestämt fängelsestraff än sexton år, i första hand arton år, eller livstids fängelse.

Allmänt om valet mellan livstids fängelse och tidsbestämt straff vid mord

13. Syftet med 2020 års ändring i 3 kap. 1 § brottsbalken var att mord skulle föranleda livstids fängelse i betydligt större utsträckning än tidigare (se a. prop. s. 15 f.). I lagtexten har detta markerats genom en bestämmelse om att det som skäl för livstids fängelse särskilt ska beaktas om gärningen har föregåtts av noggrann planering, präglats av särskild förslagenhet, syftat till att främja eller dölja annan brottslighet, inneburit svårt lidande för offret eller annars varit särskilt hänsynslös.

14. De angivna omständigheterna bör uppfattas som en sammanfattning av sådana förhållanden som enligt rättspraxis tidigare har ansetts motivera ett strängare straff än vad som har varit utgångspunkten vid mord. De får också ses som en vidareutveckling av de omständigheter som i 29 kap. 2 § brottsbalken anges som försvårande och därmed är ägnade att höja gärningens straffvärde. (Se ”Mordet med kökskniven” p. 16.)

15. Omständigheter av den karaktär som anges i 3 kap. 1 § kan föreligga i olika grad och ska, för att leda till livstids fängelse, vara sådana att de framstår som allvarligare än vad omständigheterna vid mord alltid är. Det är inte tillräckligt att konstatera att en eller flera sådana omständigheter föreligger. Förekomsten av förmildrande omständigheter kan medföra att ett tidsbestämt straff ändå ska väljas. (Se ”Mordet med kökskniven” p. 17 och 19.)

16. I förarbetena lämnas exempel på vad som avses med de i lagtexten angivna omständigheterna. Flera av exemplen är av sådant slag att de kan förekomma i större eller mindre utsträckning och situationen kan te sig olika i skilda fall. Andra exempel är av sådan karaktär att de angivna förhållandena i vissa fall bör ges större och i andra fall mindre betydelse. Ytterst måste domstolen bedöma i vilken utsträckning gärningen, sedd som en helhet, präglas av sådana omständigheter som kommer till uttryck i lagtexten och i vilken grad de har förelegat. Den nya bestämmelsen kan därför inte tolkas så att varje sådant förhållande som anges i förarbetena i sig utgör ett tillräckligt skäl för livstids fängelse. (Se ”Mordet med kökskniven” p. 22.)

17. Domstolen måste slutligen, innan den dömer ut ett livstidsstraff, göra en helhetsbedömning för att försäkra sig om att omständigheterna kring gärningen sammantagna är sådana att ett livstidsstraff är befogat (se ”Mordet med kökskniven” p. 17 och 19).

”Annars varit särskilt hänsynslös”

18. Bland de skäl för livstids fängelse som anges i lagtexten är det som främst aktualiseras i detta mål att gärningen ”annars varit särskilt hänsynslös”. En gärning kan enligt förarbetena anses särskilt hänsynslös exempelvis på grund av att den riktar sig mot en närstående, att brottsoffret har befunnit sig

i en skyddslös ställning, *att* brottet har utförts i offrets hem, *att* brottet har förövats inför ögonen på närstående till offret eller *att* gärningsmännen har varit i numerärt överläge (se a. prop. s. 33).

19. Att ett mord riktar sig mot en nära anhörig – make, sambo, förälder eller barn – kan alltså ge anledning att bedöma gärningen som särskilt hänsynslös och därmed tala för livstids fängelse. Det gäller särskilt när gärningsmannen och offret bor ihop och i synnerhet inom ramen för varaktiga familjeförhållanden där intresset av trygghet och ömsesidig tillit är särskilt stort (jfr t.ex. ”Balkongmålet” NJA 2015 s. 702). Varje fall måste bedömas för sig; i exempelvis mera tillfälliga samboförhållanden behöver relationen mellan parterna inte få någon särskild straffvärdehöjande betydelse (se t.ex. ”Mordet med brödkniven” p. 33).

20. Ett annat i förarbetena angivet exempel på att gärningen har varit särskilt hänsynslös är att offret har befunnit sig i en skyddslös ställning. Exemplet får anses motsvara vad som sägs i 29 kap. 2 § 3 brottsbalken, dvs. att det är en försvårande omständighet att gärningsmannen har utnyttjat offrets skyddslösa ställning. I första hand aktualiseras den bestämmelsen när brottet riktar sig mot någon som på grund av ålder, sjukdom eller handikapp saknar möjlighet att försvara sig. Bestämmelsen bör i och för sig kunna tillämpas även i andra fall (se t.ex. ”Skotten in i badrummet” NJA 1985 s. 510 och ”Lägenhetsmordet i Sundbyberg” NJA 1994 s. 310). Det skulle emellertid föra för långt att tillämpa den i varje situation där offret i något skede av angreppet har svårt att försvara sig på grund av gärningsmannens angreppssätt. Motsvarande bör gälla vid bedömningen av om ett mord ska bedömas som särskilt hänsynslöst.

21. Att ett mord förövas i offrets bostad utgör ett annat exempel som anges i förarbetena till 3 kap. 1 § brottsbalken. Särskild hänsynslöshet kan i

synnerhet anses föreligga när gärningen begås efter det att gärningsmannen har trängt in i bostaden. Vilken betydelse det i övrigt har att brottet begås i offrets hem får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Våld mot en närstående i det gemensamma hemmet får dock normalt anses ha ett särskilt högt straffvärde.

22. Det som sägs i förarbetena till 3 kap. 1 § brottsbalken om brott som begås inför ögonen på närstående svarar mot bestämmelsen i 29 kap. 2 § 8. Enligt den bestämmelsen ska det vid bedömningen av en gärnings straffvärde särskilt beaktas om brottet har varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Bestämmelsen tar sikte på brott av en närstående som begås mot barnet självt eller i närvaro av barnet (se prop. 2002/03:53 s. 71 och 111 samt ”Bajonettmordet”). Den får särskild betydelse när gärningsmannen begår en våldshandling mot en familjemedlem inför ögonen på sina barn. När en förälder dödar den andra föräldern i närvaro av minderåriga barn, ger det i de flesta fall anledning att bedöma gärningen som särskilt hänsynslös.

23. Såsom redan har framhållits kan dock inte enbart förekomsten av någon av de exemplifierade omständigheterna medföra att gärningen bedöms som särskilt hänsynslös. Domstolen måste därutöver ta ställning till om gärningen sedd som en helhet präglas av särskild hänsynslöshet. Och även om den kommer fram till det måste den, innan ett livstidsstraff utdöms, beakta förmildrande omständigheter samt göra en helhetsbedömning. (Se p. 15–17.)

Förmildrande omständigheter

24. I 29 kap. 3 § brottsbalken anges vilka förmildrande omständigheter som ska beaktas särskilt. Förekomsten av sådana omständigheter kan, som redan har framgått, föranleda att straffet för ett mord som i övrigt framstår som så

straffvärt att det motiverar livstids fängelse ändå bör bli tidsbestämt.

25. En förmildrande omständighet är att den tilltalade till följd av en allvarlig psykisk störning haft nedsatt förmåga att inse gärningens innebörd eller att anpassa sitt handlande efter en sådan insikt eller annars till följd av en psykisk störning, sinnesrörelse eller av någon annan orsak haft nedsatt förmåga att kontrollera sitt handlande (se 29 kap. 3 § första stycket 2).

Billighetsskäl

26. Vid straffmätningen ska domstolen även i skäligen omfattning beakta de s.k. billighetsskälen i 29 kap. 5 §. Billighetsskälen kan föranleda att straffet sätts lägre än vad straffvärdet motiverar. Ett sådant skäl är, enligt punkten 6 i paragrafen, att den tilltalade förorsakas men till följd av att han eller hon på grund av brottet utvisas ur riket.

27. Det finns anledning till viss restriktivitet vid användningen av billighetsskälen i 29 kap. 5 § så att tillämpningen inte leder till en oenhetlig praxis. Det krävs därmed att skälet i det enskilda fallet har viss tyngd för att strafflindring ska kunna medges. När det väl har konstaterats föreligga beaktansvärda billighetsskäl, måste de dock tillåtas få ett märkbart genomslag. (Se ”Mordet med brödkniven” p. 18 och 19 med hänvisningar.)

28. Förekomsten av starka billighetsskäl kan motivera att straffet för ett mord, vars straffvärde talar för ett livstidsstraff, bestäms till ett tidsbestämt straff i den översta delen av den tidsbestämda delen av straffskalan (se ”Mordet med brödkniven” p. 20). Eftersom det normalt föreligger en betydande skillnad i faktisk avtjänandetid mellan ett livstidsstraff och ett tidsbestämt straff, får det emellertid då förutsättas att billighetsskälen är av särskilt påtaglig natur.

Bedömningen i detta fall*Händelseförloppet*

29. I målet är utrett att RH avled den 20 mars 2020 sedan MA slagit henne i huvudet med handen och en hantel och utövat strypvåld mot henne. Genom den rättsmedicinska utredningen är klarlagt att det var strypvåldet som var den primära orsaken till RHs död men att slaget med hanteln kan ha påskyndat dödsförloppet. Rättsläkaren Sixten Perssons vittnesmål ger vid handen att strypvåldet har pågått under uppskattningsvis ett par minuter.

30. MA har i Högsta domstolen inte längre gjort gällande att han handlade i nödvärn men han har vidhållit att han agerade utan avsiktsuppsåt. Med hänsyn till karaktären av det våld som han utövade får det emellertid hållas för visst att han i gärningsögonblicket hade för avsikt att beröva RH livet.

31. Det är utrett att RH sedan någon tid hade gjort klart för MA att hon ville skiljas. Det är tydligt att gärningen var en följd av att MA hade svårt att hantera situationen känslomässigt och att det var detta som drev honom att döda sin hustru. Ingenting tyder dock på att gärningen var planerad i förväg.

32. Gärningen förövades tidigt på morgonen i sovrummet i makarnas lägenhet. I sovrummet hade även de tre barnen – födda 2014, 2016 och 2017 – sina sängar. MA uppgav vid det första förhöret efter gripandet att barnen låg och sov i sängarna när gärningen begicks. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten har han i stället sagt att barnen befann sig i det intilliggande vardagsrummet och tittade på TV. Det första förhöret ägde rum sedan MA hade förts till en psykiatrisk akutmottagning och fortfarande var under vård. De uppgifter som han lämnade vid det förhöret måste mot den bakgrunden bedömas med stor försiktighet. Vad han i denna del har uppgett i tingsrätten får därför godtas. Med hänsyn till hur liten familjens lägenhet var är det

emellertid uppenbart att det ändå förelåg en överhängande risk för att barnen skulle se eller höra det som skedde.

33. Det är inte möjligt att uttala sig närmare om hur MA gick till väga vid gärningen. Av allt att döma utdelade han slaget mot RHs huvud innan han ströp henne. Det är troligt att slaget sänkte hennes medvetandenivå och att detta gjorde det svårare för henne att försvara sig mot strypvåldet. Situationen var dock, såvitt är utrett, inte sådan att hon var skyddslös i den bemärkelse som avses i 29 kap. 2 § brottsbalken.

34. Det är klarlagt att MA efter gärningen tog med sig barnen från lägenheten och lämnade dem på förskolan, att han därefter gjorde ett misslyckat försök att lämna Sverige samt att han på eftermiddagen samma dag lade sig på ett järnvägsspår i Malmö där han omhändertogs av polis.

MAs sinnestillstånd vid gärningstillfället

35. MA genomgick hösten 2020 en rättspsykiatrisk undersökning. I utlåtandet från undersökningen konstateras att han inte hade begått den åtalade gärningen under påverkan av en allvarlig psykisk störning och att han inte heller vid tiden för undersökningen hade en allvarlig psykisk störning. I den rättspsykiatriska bedömningen uttalas bland annat att han vid tiden för gärningen hade ett stressrelaterat tillstånd motsvarande diagnosen Anpassningsstörning samt att gärningen framstår som impulsiv, utförd i ett tillstånd av ilska och frustration till följd av en tids konflikter med hustrun. I utlåtandet anges även att han bedöms ha ljugit om eller avsevärt ha överdrivit sina psykiska symtom.

Rubricering och straffvärde

36. Redan det förhållandet att gärningen karakteriserades av en inte obetydlig brutalitet och att MA agerade med avsikt att RH skulle dö ger anledning att se mycket allvarligt på den. Gärningen ska rubriceras som mord.

37. Det föreligger flera omständigheter som sammantaget ger anledning att beteckna gärningen som särskilt hänsynslös. Brottet riktade sig mot hustrun och var föranledd av att hon ville skiljas. Det förövades i det gemensamma hemmet där hon hade rätt att känna särskild trygghet. Det förelåg en överhängande risk för att de tre minderåriga barnen skulle uppfatta vad som skedde.

38. MAs handlande får visserligen till en del tillskrivas den stressreaktion som han hade drabbats av till följd av hustruns önskan att skiljas. Detta förhållande kan dock inte anses utgöra en sådan förmildrande omständighet som avses i 29 kap. 3 § första stycket 2 brottsbalken. Inte heller i övrigt föreligger några särskilda förmildrande omständigheter.

39. Vid en sammanvägd bedömning av omständigheterna kring gärningen framstår denna som så kvalificerat allvarlig att den motiverar ett livstidsstraff.

Bör billighetsskäl föranleda att straffet ändå bestäms till ett tidsbestämt straff?

40. Som redan har framhållits kan påföljden för ett mord vars straffvärde motsvarar livstids fängelse bestämmas till ett tidsbestämt straff, om starka billighetsskäl talar för det. Billighetsskäl måste emellertid vara av särskilt påtaglig natur.

41. Genom hovrättens dom har MA utvisats från Sverige utan någon begränsning i tiden. Han har vistats i Sverige sedan hösten 2015. Hans anknytning till det svenska samhället kan numera inte anses obetydlig, medan anknytningen till hans ursprungsland, Syrien, har försvagats. Till detta kommer att hans tre barn av allt att döma kommer att finnas kvar i Sverige och att utvisningen därmed kan komma att försvåra kontakten med dem. Det är mot den bakgrunden klart att utvisningen medför ett men för honom. Detta men är emellertid inte av det särskilt påtagliga slag som bör krävas för att

påföljden ska bestämmas till ett tidsbestämt straff i stället för till livstids fängelse.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Kerstin Calissendorff, Agneta Bäcklund, Sten Andersson (referent), Eric M. Runesson och Cecilia Renfors. Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotta Hallgren.